

ABSTRAKTI: Työväestö ja sivistys: Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seuran kesäseminaari 2015

Tuomas Jussila

tuomas.jussila@helsinki.fi

Talous- ja sosiaalhistoria

Helsingin yliopisto

Kirjoitettu kärsimys – Sivistyksen ideaali kansankirjailijoiden ja kansankirjoittajien nälkävuosikuvauksissa

Kirjoitus- ja lukutaito on perinteisesti ollut länsimaisen sivistyksen perusta. Suomessa luterilainen kirkko painotti lukutaidon merkitystä 1600-luvulta lähtien. Painotuksesta huolimatta kirjoitustaidolle ei annettu suurta merkitystä; rahvaalle sen funktio oli vaadittujen uskonnollisten tekstien toistamisessa. Myöhemmin autonomian ajan Suomessa kirjoitus ja kirjoittaminen kytkeytyivät olennaisesti fennomaniaan sekä snellmanilaiseen kansakunnan rakennusprojektiin. Lukutaidon sosiaalinen merkitys säilyi pitkään vähäisenä, sillä suomenkielistä luettavaa ei ollut saatavilla ennen 1800-luvun loppua kuin äärimmäisen niukasti.

Omalta osaltaan tätä kirjallista niukkuutta olivat hävittämässä niin kutsutut kansankirjailijat, jotka olivat kansan eli pääasiassa maalaisrahvaan parista nousseita kouluja käymättömiä kirjailijoita, jotka teksteissään kuvasivat oman elinympäristönsä tapahtumia. Painamattoman sanan ulkopuolella kansankirjoittajat, joilla tarkoitetaan itseoppineita rahvaanrunoilijoita, olivat omalta osaltaan toteuttamassa Suomen kirjallistumista. Sosiaalishistoriallisena ilmiönä kansan syvien rivien halu kirjoittaa ja julkaista tekstejään on osoitus syvällisestä sivistyskäsitysten murroksesta.

Vuodet 1867-1868 muistetaan suurina nälkävuosina, Länsi-Euroopan viimeisenä nälänhätänä, jolloin liki joka kymmenes suomalainen menehtyi nälkään. Raoul Palmgrenin tulkinnan mukaan tapahtuma romutti patriarkaalisen maailmankuvan. Nälkävuosista on myös todettu, että vuosi 1918 merkitsi pettymystä yläluokalle, koska kansa ei käyttäytynyt kuten sen odotettiin. Tavalliselle kansalle nälkävuodet muodostivat pettymyksen, sillä valtiolta ei pystynyt järjestämään tarvittavaa apua ja sen harjoittama politiikka oli tuloksetonta. Nälkäkatastrofin kokemukset olivat erilaisia eri kansankerroksissa, sillä pahiten kuolleisuus koetteli köyhintä väestönosaa eli käytännössä maaseudun tilatonta väestöä. Nälkävuosien yksi merkittävimmistä tilinteon foorumeista oli kaunokirjallisuus.

Esitelmässäni käsittelen kansankirjailijoiden ja kansankirjoittajien nälkävuosi-kuvauksia sivistyksen käsitteen muodostamasta tematiikasta käsin. Kansankirjoittajat sekä kansankirjailijat kuuluivat taustaltaan nälkävuosien pahiten koettelemiin väestönsiin. Kynään tarttuneiden kansanihmisten motiivit ja ideaalit sivistyksestä noudattelivat usein fennomaanien luomia idealistisia esikuvia, jotka asettuivat nälkävuosien ankaran todellisuuden kanssa mahdottomaan ristiriitaan. Pyrin esitelmässäni vastamaan kysymykseen, miten itseoppineet kirjoittajat ratkaisivat tämän ristiriidan teksteissään.

Esitelmäni aihe liittyy 1860-luvun nälkävuosien jälkivaikutusta käsittelevään väitöskirjaprojektiin. Väitöskirjan yksi artikkelista käsittelee kansankirjoittajien sekä kansankirjailijoiden nälkävuosikuvauksia.